

Två sommardagar i Näcksta år 1900.

Efter ett besök på kyrkogården i Hackås beslutar jag mig för att gå en sväng och hälsa på i **OI Lars**. Hemmansägaren Olov Larsson och hans hustru Karin är hemma tillsammans med sonen Laurentius 11 år, dottern Karin 9 år och yngste sonen Johan som fyller 7 år idag. Jag har med mig en present till Johan, ett par hemstickade sköna sockor. Farfar Lars Olofsson, som är född i Pålsgården i Gärde är också på besök. Jag blir väl mottagen och Karin bjuder på god gröt. Gården är självförsörjande på mat. Det finns både kor, får och höns på gården och man odlar säd och potatis. Nu ska jag dra mig hem mot Näcksta. Efter att ha kramat om Karin och sonen Johan så går jag ner till Billstaån och följer den mot **Lillå** som hör till Näcksta,

Vy över Billstaån.

Jag passar på att hälsa på hos inspektoren Per Erik Hammarberg, hans 25 år yngre hustru Fredrika Hallgren och deras lille son Erik Bernhard, som är två år. Per Erik har jobbat för Tunadals AB i 29 år och han har lärt känna bygden väl.

Timmerkörning i skogen.

Tunadal AB rensar upp och bygger upp flottningsleden efter hela Billstaån, de äger markområden, såg, kvarn och smedja efter ån. 1889 inskränktes tiden för avverkningsrätten till högst 20 år och det betydde att trävarubolagen började förvärva fastigheter genom köp. Sunds bolag har köpt flera fastigheter i Näcksta för några år sedan. Det verkar vara full fart med sågning och flottning efter ån. Lilla Erik tultar omkring medan Fredrika och jag pratar en stund och tar oss en läskande dryck, som den endast 17-åriga pigan Emma Kristina ställer fram. Drängen Jöns Hansson dyker upp och jag frågar honom om han kan ro mig över Målingen till Höijers. Jöns är i sin krafts dagar, 37 år. Det är inget problem att ro mig över även om

det blåser lite. Han har själv ett ärende till Olov Höijer och tänker uträta det samtidigt. Skönt att inte behöva gå stigen runt Målingen för att komma vidare till Näcksta. Jag hälsar på en Näckstabo som jobbar med flottningen innan vi far i väg. Det är roligt att bolaget ger jobb åt så många här i byarna.

Lägenheten **Höijers** avstyckades från Ol-Ors 1875. Olof Höijer köpte torplägenheten 1883 och han köpte till mark samma år av Jonas Persson och Margareta Olofsdotter i Ol-Ors och han köpte sedan till mer mark 1886 av Petter Jonsson i Ol-Ors.

Olof Jonsson Höijer

Helena Olofsdotter

I det vackert belägna huset vid Målingen bor sedan 17 år torparen Olof Jonsson Höijer med sin familj. Han är nu 43 år. Hans hustru Helena Olofsdotter är 42 år. Sonen och mjölnaren Jonas Höijer är 18 år och han bor fortfarande hemma hos föräldrarna tillsammans med småsyskonen Bror som är 14 år, Märta som är 12 år, Hilding som är 10 år och lilla Folke som är 5 år. Det går ingen väg till Höijers. En stig går genom skogen till övriga Näcksta fram till Gustafs. Förbindelsen med de andra byarna i Hackås sker antingen med båt över Målingen eller genom en stig runt Målingen fram till Lillåvågen som går vidare in mot Hackås. Barnen har nu sommarlov, men de tre minsta barnen går till skolan i Hof på samma stig och körväg. Ibland åker barnen båt över Målingen när de ska till skolan. Olof fiskar i sjön tillsammans med söner. Familjen är självförsörjande på fisk. När jag kommer dit så håller Hilding på att hänga upp näten efter dagens fångst. De har fått många fiskar och Olof sätter igång röken för att tillaga en del av fisken. Jag får med mig tre stora feta fiskar hem. Det känns roligt att kunna bjuda familjen hemma på färsk fisk när jag kommer hem till gården i Näcksta. Djuren i ladugården ser ut att ha det bra. Helena har mjölkat på morgonen och förbereder smöret som ska kärnas i kväll. Varje dag ser hon till att barnen får ordentligt med mjölk att dricka.

Fiske på Näkten

Helena och jag pratar om **Hans Jonstorpet** som står tomt vid Hans Jons-tjärn en bit bort. Hans Jonssons änka Karin Larsdotter och sonen Jon Hansson bodde kvar där sedan Hans dog. Karin var inhyses i byn några år innan hon dog. Sonen Jon, som är 63 år, är inhyses i Ol Ors sedan fyra år. Torpet förfaller nu eftersom ingen bor där. Vi tycker båda att det är tråkigt. Vi undrar om det någonsin kommer att bo någon där igen. Vilda djur och fåglar finns det gott om.

Nu måste jag fortsätta på stigen hem till gården. Tiden går och jag vill komma hem. Jag går genom skogen och förbi ytterligare ett övergivet torp, **Hagströmstorpet** som varit bebott sedan 1870. Skomakaren Erik Henriksson Hagström, hans fru Brita-Stina och barnen har för ett år sedan flyttat från torpet till ett annat torp ovanför Erik-Nils. Hagströmstorpet ligger nu öde och förfaller snabbt. Jag minns skomakarn, han är låghalt och går med käppar. Han tycker om att fiska och säljer fisk frampå bygden. Erik och Nordins Per-Olov fiskar mycket tillsammans i Näkten. Erik tuggar beck när man träffas och han delar ofta ut beck till barnen.

Tunnbrödsbakning

Brita-Stina går bort och bakar hos folk, hon är duktig att kavla. Hon är även duktig att väva. Paret bråkar mycket med varandra. Jag undrar om de gör det fortfarande, nu när de flyttat till ett annat hus.

Fisken jag fick i Höijers börjar kännas tung. Tur att jag snart är framme. Jag ser nu Ol Ors och Gustafs på håll. Jag behöver nog en liten vilopaus innan jag går sista biten hem. På gården i **Gustafs** träffas jag arrendatorn Gustaf Johansson. Han har varit ute och inspekterat ägorna och han funderar över om det är dags för höskörd. Det verkar bli fint väder de närmaste dagarna. Drängen som hjälper till på gården heter Olof Göransson. Jag ser att han är ute och jobbar

på lägdan.

Gustafs.

Jöns Larsson byggde upp nuvarande Gustafs. Han ägde gården mellan 1846-1883. Gustaf Johansson köpte gården 1883 och Sunds bolag köpte gården av honom 1898. Jag tänker på det vi pratade om i Lillå för en stund sedan, att flera gårdar i Näcksta har sålts till Sunds bolag, Gustafs och Ol Ors är två av dem. Jag undrar hur de ska klara sig. Gustaf är nu arrendator. Jag går in och byter några ord men Gustafs hustru Brita. Hon kommer från Sveg och Gustaf kommer från Värmland. De verkar trivas bra i Näcksta. Sonen Jonas som är 26 år bor hemma och hjälper till på gården, dottern Märta, 22 år, bor också hemma på gården. Minstingen Anna Maria är 12 år och går fortfarande i skolan, men har nu sommarlov. Gustafs far Johan Olsson från Värmland och hans 2:a hustru Märta Pärsdotter från Sveg bor också på gården. Tur att gården är stor, 10/39 mantal, och kan försörja tre generationer. Av och till bor Johan och Märtas son Axel Johansson också på gården. Han är mest ute på haven. Axel är sjöman och halvbror till Gustaf. Han är just nu dykare på en båt, tidigare har han också varit dykare och matros på andra båtar. Undrar om det är spännande att fara iväg ut? Han har alltid mycket att berätta när han är hemma och hälsar på. Jag längtar efter att han kommer hem och berättar mer.

Jag stannar till och byta några ord med gammelmor Margareta i **Ol Ors**. Förre ägaren Jonas Perssons änka Margareta Olofsdotter har födoråd på gården. Hennes man drunknade genom en olyckshändelse 1885. Hennes son Petter Jonasson bor också kvar och hjälper till på gården.

Ol Ors.

Brukaren på gården sedan tre år är arrendatorn och änkemannen Olof Olofsson från Värmland. Sju barn bor hemma på gården. Äldst är sonen Per Olov 19 år, dottern Brita Kristina är 18 år, sonen Johan Alfred är 17 år, sonen Lars Emanuel är 15 år, sonen Edvard 12 år, dottern Anna Maria är 10 år och sonen Anders är 8 år. Jag antar att Margareta och den 18-åriga dottern Brita Kristina har fullt upp att

sköta hushållet i den stora familjen. De tre minsta barnen går ju fortfarande i skolan. På gården bor ju också Jon Hansson. Han är inhyses på gården sedan några år efter att ha lämnat Hans Jonstorpet.

Efter att ha sagt adjö till Margareta och Brita Kristina går jag förbi **Jörns**, där arrendatorn Andreas Larsson bor med sin familj och hem till mitt för att laga till fiskarna som jag fått av Olov Höijer.

Jörns.

Tur att jag har en piga som tagit hand om huset medan jag varit ute och vandrat. Barnen kastar sig över mig och vill höra vad jag gjort. Far i huset tycker att jag varit borta väl så länge.

Efter en natts sömn så går jag ut igen. Lämnar över hushållssysslorna till pigan. Jag kommer på att jag har lovat att gå över till torparen och timmermannen Andreas Erssons hustru Brita och hjälpa henne med tvätt. Jag går nerför backen mot allmanningen vid sjön och vidare stigen till deras torp. Torpet **Andreas Ers** vid **Furunäs** är byggt 1870 och familjen har bott där sedan torpet var nytt.

Andreas Ersson med hustrun Brita Månsdotter.

Brita och jag känner varandra väl och jag var en av dem som hjälpte till när deras två söner Aron, 12 år, och Jon, 10 år, dog för drygt ett år sedan. Andreas och Brita var ute som dagamän den dagen. Pojkarna kom hem från skolan och ville prova isen. Isen visade sig vara för svag för dem och de drucknade. Andreas snickrade kistorna till sina pojkar medan Brita gjorde svepningen. Nästan alla byborna deltog i utbärningsceremonin. Denna tragiska händelse präglar familjen fortfarande. Brita behöver någon att prata med och jag går till henne någon gång då och då när jag kommer ifrån. Sonen Johan,

9 år är deras tröst. De andra barnen har flyttat hemifrån. Andreas har fyllt 50 för en månad sedan och är pigg. Han är ofta ute och timrar hus i bygden och Brita anlitas ofta för tunnbrödsbak. Jag pratar med Brita om att jag har ont i mina ben och det är svårt att gå runt i gårdarna. Efter gårdagens långa promenad är benen ömma och svullna. De säger till mig på skarpen att jag måste iväg till Nordins Per-Olov så han får känna på och bota mina ben. Andreas lovar att ro mig bortåt Nordins-torpet. Jag tackar ja till det. Det är skönt att någon bryr sig om mig.

Mitt på dagen ror Andreas mig till **Nordins**. Nordins Per-Olov är 50 år och han är naturläkare. Han är Hackås- och Näsbornas allt i allo när det gäller att bota sjukdomar, vilket han gör gratis. Ibland tar han emot någon småpeng eller lite matvaror. Han säger att läkningen skulle gå sämre om han tar betalt. Per-Olov lärde sig läkekonsten av sin mor som lärt sig den av Lapp-Maria från Hoverberg. Familjen lever inte i något överflöd och har tidvis svårt att klara sig. Per-Olov och Brita är djupt religiösa och tror också bergfast på småfolket och övernaturliga saker. Per-Olov älskar att fiska i Näkten både sommar och vinter. Han fiskar mycket med skomakaren Erik Hagström. Erik har precis flyttat från sitt torp, men kommer ofta gående genom skogen och över lägdan för att fiska med Per-Olov. På gården bor också föderådstagaren Per Nordin, som är 85 år och pigan och sambon Brita Johandotter och hennes dotter Helga Kristina Sundell.

Per Olov Nordin och Brita Johandotter.

Per-Olov tittar på mina ben, masserar och frågar. Jag får goda råd. Brita ger mig ett te som Per-Olov påstår ska ta bort svullnaden i mina ben. Jag får med mig en påse med örter hem som jag ska koka i vatten, låta dra och sedan dricka några gånger om dagen. Andreas vände hemåt med båten när han såg att jag kom inomhus hos Nordins.

Eftersom jag känner mig bättre så börjar jag hemfärden efter en timme. Jag går genom skogen och över lägdan. Jag tänker titta in hos gubbarna på **Talltorp**, Markus Lindqvist och Sven Erik Nordien, de gamla lärarna.

Talltorp.

Tänk att Markus och svärsonen Sven Erik är nästan lika gamla. Sven Erik är blind. Markus äger gården. Markus gick inte i någon skola utan hans mor lärde honom läsa. Han gick sedan 1 år på läroverket i Östersund och 1 år på Härnösands seminarium och han blev färdig lärare 1852. Tänk det är snart 50 år sedan. 1859 flyttade han till Hackås och var folkskollärare vid folkskolan vid kyrkan i Hackås 1859 till 1887, då han på egen begäran erhöll avsked med pension. Han fortsätter att vikariera som folkskollärare även efter pensioneringen. Han var kommunalstämmans ordförande 1881 till 1884. Markus levnadsvanor är enkla och stränga. Inget kaffe, ingen sprit, inget röka. Hans diet består av grovt hårt bröd och kornmjölsvattgröt. Jag tror inte att de övriga i familjen är lika stränga. Varje morgon tar Markus en kall avrivning och på vintern en barfotapromenad i snön. Liksom jag, så tycker Markus om långa promenader och är ofta ute och går i omgivningarna.

*Markus Lindqvist och hustrun Katarina Svanström.
Katarina Andrietta Nordin med sin man prost Nils Nordien.*

Markus hustru Katarina Vilhelmina Svanström, prästdotter från Ramsele, finns också på gården liksom dottern Natalia Justina Lindkvist och svärsonen, prästsonen, läraren vid Östersunds läroverk Sven Erik Nordien. Det är nu längesen parets enda två små barn Teodor och Markus dog. På gården bor även änkan, prostinnan och Sven Eriks mor Katarina Andrietta Nordin, som är 85 år. Katrina är svag och det dröjer nog inte länge innan hon går hädan. Jag byter några ord med de gamla lärarna, speciellt roligt som jag har barn i skolan i Hov och kan berätta för dem hur det är i skolan nu. Jag ber

också om råd angående min lilla flicka som inte har så lätt för sig i skolan. Hon kan inte läsa och räkna ännu fast hon är 10 år.

Folkskolan i Hov ca 1900.

Jag går förbi **Viktors** på vägen hem. För ett par veckor sedan föddes sonen Olov Valdemar. Jag hör babyn skrika och vill inte gå in och störa. Pappan Per Nilsson Stjernström och mamman Brita Kristina Olofsdotter håller på att förbereda flytten från gården. Den kommande hemmansägaren på gården Jonas Viktor Svensson, hans hustru Katarina Pettersdotter och sönerna Sven, 3 år, och Petter, 1 år ska snart flytta in. En barnfamilj kommer att avlösa en annan barnfamilj på gården. Viktor Svensson är också en av skiftesgodemännen i Hackås.

Ol Jons och Viktors

Jag bestämmer mig för att titta in i **Ol Jons** och hälsa på Olov Jonsson och hans hustru Kerstin Göransdotter. Dottern Julia Kristina, 29 år, dottern Katarina Elisabeth, 26 år och hennes son Olof Alexander Karlsson, 3 år bor också hemma på gården.

Olov Jonsson.

Kerstin Göransdotter.

Här bli jag bjuden på mat och jag berättar om mitt besök hos Nordins Per Olov. På gården bor också myndlingarna,, Olov Perssons och Karin Göransdotters barn, Per 17 år, Johan Emil 15 år och Karin Olava 14 år. Föräldrarna är döda sedan något år. Innan dess hade deras storebror Georg drunknat vid badning för 7 år sedan och deras lillasyster hade dött för 9 år sedan. På gården bo också inhysesshjonet Henning Emanuel Vikén. Han är endast 11 år och kommer från Sanne. Lille Olof Alexander springer runt, kryper upp i mitt knä och ber mig berätta något spännande. Gården har många munnar att mätta och man är givmild. De gör en mycket god gärning att ta hand om de tre ungdomarna. De måste ha mycket stöd av någon vuxen i den åldern. Olov Jonsson har bott på gården i 28 år och både Olov och Kerstin är födda i Hackås och känner alla i bygden.

Grannarna i **Väst i gåln** är hemma. Hemmansägaren och änkan Karin Svendsdotter har för några månader sedan fått en son Nils Jonas. Hon sköter gården tillsammans med drängen och sambon Petter Jonsson, som också är far till barnet. Karin är 40 år och väl gammal att få barn med en ny man, men det är henne väl unt för hon har haft både barn och tidigare mannen Erik Jonsson som dött ifrån henne av tbc för några år sedan.

Väst i gåln.

På gården finns även barnen 15-årige Sven Viktor, 13-åriga Beda Karolina, 12-årige Per Julius, 5-åriga Brita Matilda samt styvbarnen Johan Emil Eriksson 25 år och Gerda Maria Eriksdotter 27 år. Johan Emil går i tankar att emigrera till Amerika i år. Det skulle antagligen vara bra för då blir det en mun mindre att mätta på gården. Även de yngre barnen säger att de vill emigrera när de blir större, vi får se om det blir av.

Jag går bara förbi Väst i gåln och går vidare stigen bort mot **Uti**

gåln. Hemmansägaren, nämndemannen och kyrkvärden Sundvis Halvarsson köpte gården 1872. Fyllnadsjorden sålde han till Sunds AB 1891.

Sundvis Halvarsson.

Uti gåln.

Han bor där med sin hustru Märta Jonsdotter, dottern Karin 32 år och Karins son Halvar Severin 6 år, dottern Märta Lisa 30 år, sonen Per Sundvisson 25 år, dottern Hilma 23 år och Hilmas son Ejnar 1 år, sonen Jonas Sundvisson 21 år, dottern Engla Kristina 20 år och dottern Helga Viktoria 15 år. Det är en stor familj. Han tar ansvar för

sina barn och barnbarn. Han ordförande i kommunalstämman 1884 till 1890 och ordförande i Hackås och Näs brandstodsbolag. På gården bor också förre ägaren Erik Anderssons änka hushållerskan Sigrid Aronsdotter.

Jag går in i grannfastigheten **Ol Jans**. Där bor arrendatorn Olof Jönsson tillsammans med hustrun Gertrud Brita Jonasdatter, dottern Anna Matilda 16 år, sonen Jöns Harald 13 år, sonen Jonas Oskar 12 år, dottern Gerda Margareta 9 år, sonen Per Emil 7 år, dottern Brita Kristina 5 år och sonen Olof Henrik 1 år. De har många barn att ta hand om. Äldsta dottern kan ju som tur är hjälpa till. Inte äger de fastigheten heller. Den är såld till Sunds bolag.

Ol Jans.

Det kan bli svårt att försörja alla barnen. Jag pratar med Gertrud och hör hur hon mår. Jag blir där en stund och går sedan hem till mitt eget efter en tröttsam dag. Jag börjar känna av benen och det är tur att jag snart är hemma.

Det är en fin by jag bor i. De flesta som bor här i Näcksta är strävsamma och ordentliga människor. Jag hae mycket att göra framöver, så nu slutar jag att vandra runt i byn på ett tag.

Kerstin Ellert

Källor: Kyrkböcker Hackås socken, folkräkningen 1900, Hackås-Nisse samt artiklar i tidigare sockenkrönikor.

Vilka bor i husen i Näcksta idag:

Hans Jonstorpet och **Hagströmostorpet** finns inte kvar

Höijers – Ramon Hayer

Gustafs – Georg och Karin Karlsson

Ol Ors – Bernt Werin

Jörns – Stig Falk och Kerstin Edström med familj

Andreas Ers – Wimmo och Kerstin Eskilsson

Nordins – Sigrid Magnusson

Talltorp – Björn Odén med familj

Viktors – Roger Olsson och Katarina Svensdotter med familj

Ol Jans – Christer Karlsson och Cecilia Rundström med familj

Väst i gåln – Bertil och Eva Svensson

Uti gåln – Peter och Lena Ahl

Ol Jans – Rolf Kristoffersson och Gerd Nilsson